

Warszawa, dnia 8 lutego 2011 r.

RPO-664999-VII-720.8.1/11/KC

Informacja
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Policyjnej Izbie Dziecka w Poznaniu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 25 stycznia 2011 r. do Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu, przy ul. Winogrody 142 (zwanej dalej Izbą, PID lub placówką), udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” – Magdalena Chmielak, Zastępca Dyrektora Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (prawnik), Justyna Józwiak, starszy radca (politolog), Karolina Chytła, referent prawny (pedagog resocjalizacyjny) oraz Zespołu Prawa Karnego - Marcin Mazur, starszy specjalista (prawnik).

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania nieletnich umieszczonych w Policyjnej Izbie Dziecka w Poznaniu, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania Izby z podinsp. Grażyną Lempart– Kierownikiem Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu;
- dokonano oglądu wszystkich pomieszczeń i terenu Izby;
- zapoznano się z następującą dokumentacją: książką przebiegu służby, książką kontroli Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu, sprawozdaniem z wizytacji za okres od

dnia 1 stycznia 2010 r. do dnia 25 czerwca 2010 r. przeprowadzonej przez sędziego Sądu Rejonowego w dniu 25 czerwca 2010 r., zeszytem skarg.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali Kierownikowi Izby oraz wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Regulamin Izby Dziecka Wydziału Prewencji KMP w Poznaniu, Prawa i Obowiązki Nieletniego Zatrzymanego w Izbie Dziecka w Poznaniu, Procedury Postępowania Dyżurnego Izby Dziecka w przypadku zaistnienia wydarzenia nadzwyczajnego, na wypadek pożaru, oraz zadziałania alarmu napadowego, zakres obowiązków dyżurnego, zakres czynności Izby Dziecka, zestawienie statystyczne nieletnich przebywających w Policyjnej Izbie Dziecka (w okresie 1.01.2010-31.12.2010), Protokół kontroli sanitarnej przeprowadzonej w dniu 3 grudnia 2009 r. przez Zespół Państwowej Inspekcji Sanitarnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji na obszarze woj. wielkopolskiego.

2. Charakterystyka Izby.

Policyjna Izba Dziecka podlega Komendzie Miejskiej Policji w Poznaniu. Izba jest przeznaczona dla 25 osób.

W skład kadry placówki wchodzi: Kierownik, 11 funkcjonariuszy Policji (4 mężczyzn i 7 kobiet) oraz 3 pracowników cywilnych (zajmujących się obsługą techniczną Izby). Należy jednak wskazać, że jedna osoba spośród funkcjonariuszy przebywa na długotrwałym zwolnieniu lekarskim (od dnia 8 października 2010 r.). Zatem do dyspozycji PID, w okresie od miesiąca października 2010 r. do dnia wizytacji faktycznie było 10 funkcjonariuszy i Kierownik Izby. Wszyscy funkcjonariusze mają przygotowanie pedagogiczne. Wśród funkcjonariuszy jedna osoba posiada wykształcenie wyższe psychologiczne, co w ocenie przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich jest dużym walorem Izby. Moment zatrzymania i umieszczenia nieletniego w Izbie wiąże się często z przeżywaniem przez niego silnych, przykrych emocji takich jak złość i strach. Psycholog odgrywa bardzo ważną

rolę w rozładowywaniu przeżywanego przez zatrzymanego napięcia i przywracaniu w nieletnim poczucia bezpieczeństwa poprzez odpowiednie oddziaływania psychologiczne. Ponadto, podejmowane przez psychologa działania wobec nieletnich umieszczonych w PID przyczyniają się do ograniczenia występowania zdarzeń nadzwyczajnych. Zatrudnienie w Izbie psychologa w ocenie RPO należy uznać za wyraz bardzo dobrej praktyki, która winna być powielana w innych tego rodzaju placówkach.

Służba pełniona jest całodobowo przez dwóch funkcjonariuszy w ramach 12 godzinnych dyżurów. W przypadku umieszczenia w Izbie nieletniej, czynności związane z jej osadzeniem wykonuje osoba tej samej płci pełniąca dyżur w placówce.

W trakcie wizytacji Izby nie przebywała w niej żadna osoba zatrzymana. W 2010 r. w PID przebywało 234 nieletnich (208 chłopców i 27 dziewcząt). Wśród wszystkich wychowanków najwięcej było osób w wieku od 15 do 17 lat – 184 nieletnich. Dla 80% podopiecznych PID był to pierwszy pobyt w tego typu placówce, tym bardziej zatem była im potrzebna pomoc psychologa.

Przyczyną zatrzymania i umieszczenia w PID było podejrzenie popełnienia m.in.: kradzieży (67), rozboju (44), włamania (27), posiadania narkotyków (22).

Długość pobytu nieletnich w 2010 r. w Izbie kształtowała się następująco: 207 nieletnich przebywało do 72 godzin, 8 nieletnich przebywało do 5 dni, natomiast powyżej 5 dni przebywało 19 zatrzymanych. W 2010 r. najdłuższy pobyt osoby zatrzymanej w Izbie trwał 12 dni. Mając na uwadze zalecenia Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT) zaznaczyć należy, że policyjne izby dziecka nie są placówkami dostosowanymi do dłuższych pobytów nieletnich. W związku z tym CPT podkreśla, aby podejmować wszelkie możliwe działania zapewniające przestrzeganie w praktyce przepisów ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 1780) [dalej u.p.n.] w zakresie pobytu nieletnich w tego typu placówkach.

Jak wynika z informacji uzyskanej od Kierownika Izby, w placówce prowadzone są zajęcia wychowawcze m.in. na temat uzależnień i pierwszej pomocy przedmedycznej (nieletni ćwiczą zasady resuscytacji na fantomie). Ponadto,

zatrzymani w Izbie zapoznawani są z filmami edukacyjnymi. Przykładem jest film „Wieczne dziecko” przedstawiający Alkoholowy Zespół Płodowy, adresowany do nieletnich dziewcząt. Na terenie placówki prowadzone są zajęcia profilaktyczne dla gimnazjalistów – zajęcia z zakresu mechanizmów działania izby dziecka i odpowiedzialności prawnej nieletnich, natomiast studenci uczelni wyższych w ramach praktyk prowadzą zajęcia wychowawcze z nieletnimi umieszczonymi w Izbie.

3. Ogląd Izby.

Policyjna Izba Dziecka w Poznaniu ma swoją siedzibę w wolnostojącym budynku przy ul. Winogrody 142.

Na parterze znajduje się dyżurka, gabinet Kierownika Izby, pokój wychowawcy służący do przeprowadzania rozmów z wychowankami, dwie świetlice, pomieszczenia sanitarno-higieniczne. Na pierwszy piętrze mieszczą się sypialnie nieletnich, izba izolacyjna, toaleta, pokój medyczny. Jadalnia z pomieszczeniem kuchennym, przebieralnia, siłownia, magazyny do przechowywania czystej oraz brudnej pościeli i bielizny znajdują się w suterenie budynku placówki.

Pomieszczenia Izby są znacznie wyeksploatowane, jednakże utrzymane w czystości. W budynku nie był przeprowadzany generalny remont od 1968 r., zapewnienie środków finansowych na ten cel należy uznać za konieczne.

Czynności związane z przyjęciem i zwolnieniem nieletniego odbywają się w dyżurce. W tym miejscu znajduje się większość dokumentacji związanej z funkcjonowaniem Izby, depozyt (wysuwane, metalowe szafki- niezamykane) oraz ulotki i materiały profilaktyczne. Kontrola osobista przeprowadzana jest w szatni. W ww. pomieszczeniu znajduje się 14 metalowych szafek, podłoga pokryta jest linoleum, a w plastikowym koszu znajdują się klapki dla zatrzymanych. W dniu wizytacji piżamy i dresy znajdujące się w magazynie czystej pościeli nosiły znaczne ślady zużycia. W ocenie wizytujących należy poczynić starania w zakresie pozyskania nowej odzieży. Brudna bielizna oddawana jest do pralni, tj. Zakładu Usługowego Zachód Poznań.

W ciągu dnia wychowankowie spędzają czas w świetlicach. Jedna ze świetlic (usytuowana obok pokoju wychowawcy) wyposażona jest w ławki i krzesła, tablicę przystosowaną do pisania kredą, tablice edukacyjne, stół do tenisa stołowego. W świetlicy organizowane są zajęcia kulturalno – oświatowe dla nieletnich, a także szkolenia pracowników oraz spotkania z młodzieżą. W tym pomieszczeniu odbywają się również widzenia nieletnich z rodzicami.

W drugiej świetlicy (tzw. sali telewizyjnej) znajduje się stół do gry „Piłkarzyki”, materace, telewizor. W dniu wizytacji ściany tego pomieszczenia ozdobione były pracami plastycznymi nieletnich. Ponadto, wychowankom udostępniane są gry planszowe, książki i czasopisma, które przechowywane są w pokoju wychowawcy. Do dyspozycji nieletnich jest również siłownia wyposażona w różnorodny sprzęt do ćwiczeń (m.in. atlas, rower, wiosłarz). Na ścianie siłowni widoczny był zaciek i ślady zagrzybienia. Natomiast zajęcia na świeżym powietrzu organizowane są w ogrodzie za budynkiem Izby, odpowiednio zabezpieczonym przed ewentualną możliwością ucieczki nieletnich.

W placówce zorganizowano 4 sypialnie, w tym dwie sypialnie 3-osobowe, jedna 5-osobowa i jedna 6-osobowa oraz sala izolacyjna - 2-osobowa. Należy zauważyć, że łącznie PID dysponuje 19 miejscami w sypialniach, natomiast placówka przeznaczona jest dla 25 wychowanków. W ocenie wizytujących w Izbie nie ma miejsca, by ewentualnie dostawić kolejnych 6 łóżek.

W łaźni dla nieletnich zamontowano dwa zlewy, dwie kabiny prysznicowe bez zasłon, wieszaki na ręczniki oraz wannę. Łaźnia jest wspólna dla chłopców i dziewcząt, wychowankowie korzystają z niej pojedynczo. Nieletni otrzymują od placówki jednorazowe szczoteczki do zębów, pastę do zębów, szampon oraz mydło.

Toaleta dla nieletnich mieści się na pierwszym piętrze obok sypialni (wyposażona w umywalkę oraz muszlę ustępową) oraz na parterze obok świetlic (z zamontowaną umywalką oraz dwoma kabinami, w tym jedna kabina pozostaje do dyspozycji funkcjonariuszy, natomiast druga, z zamontowanymi drzwiami o wys. ok. 1,5 m przeznaczona jest dla nieletnich).

Pomieszczenia kuchenne wyposażono m.in. w lodówkę, kuchenkę elektryczną i mikrofalową, czajnik bezprzewodowy, chlebak. Posiłki dla nieletnich dostarczane są ze Stołówki Szkolenia Policji w Poznaniu. Są one spożywane w sąsiadującej z kuchnią jadalni, w której znajdują się stoliki i krzeselka. Na suficie jadalni widoczne są ślady zagrzybienia.

Pokój medyczny wyposażony jest w szafę na leki, stół, kozetkę, krzesło oraz umywalkę. Pomoc medyczną nieletnim zapewnia Pogotowie Ratunkowe w Poznaniu.

W celu uniemożliwienia nieletniemu samowolnego oddalenia się i kontaktowania z osobami nieupoważnionymi na oknach zainstalowano kraty od zewnątrz, natomiast od wewnątrz osłonięto je metalową siatką. W pomieszczeniach działa wentylacja grawitacyjna umożliwiająca właściwą cyrkulację powietrza. We wszystkich sypialniach grzejniki centralnego ogrzewania zostały zabudowane metalową siatką w celu zapewnienia bezpieczeństwa.

Monitoringiem, bez możliwości odsłuchu, objęto: korytarz, „pierwszą” świetlicę oraz teren wokół budynku, w tym ogród pełniący funkcję pola spacerowego.

W placówce zainstalowano również system przyzywowo-alarmowy oraz system alarmowy wysyłający sygnał (np. w sytuacji zaistnienia wypadku nadzwyczajnego) do Systemu Monitorowania Alarmów przy Komendzie Miejskiej w Poznaniu.

4. Analiza dokumentacji Izby.

Po przeanalizowaniu treści „Praw i obowiązków nieletniego zatrzymanego w Izbie Dziecka w Poznaniu” zauważono, że w punkcie IV *System motywacyjny obowiązujący w Izbie Dziecka* nie określono katalogu nagród. Zgodnie z § 6 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka (Dz. U. z 2002 r. Nr 10 poz. 104 z późn. zm.), w izbie jako środki oddziaływania wychowawczego stosuje się ustną pochwałę lub upomnienie. W ocenie przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich należy uzupełnić tekst punktu IV Praw i Obowiązków Nieletnich o zapis wskazujący na formę nagrody stosowanej w Izbie (zgodnej z ww. rozporządzeniem).

W 2010 r. w PID nie miał miejsca żaden wypadek nadzwyczajny, nie stosowano środków przymusu bezpośredniego i nie odnotowano żadnych skarg nieletnich na funkcjonariuszy pracujących w placówce.

Analizując *Uzupełnienie do zestawienia statystycznego - formularz III/7 dotyczący działalności Izby Dziecka w Poznaniu w 2010 r.* wątpliwości przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich wzbudził następujący zapis: „, policjanci poznańskiej Izby Dziecka uzyskali 54 informacje, które mogą mieć znaczenie w pracy operacyjnej i w formie meldunków przekazano je do jednostek celem dalszego wykorzystania do właściwych terytorialnie jednostek policji ”. Wskazany zapis wiąże się natomiast z tym, iż zgodnie z *Zakresem Czynności Izby Dziecka Wydziału Prewencji KMP w Poznaniu* do podstawowych zadań PID należy inicjowanie współpracy z jednostkami policji. Jak ustalono podczas wizytacji, odbywa się to poprzez m.in. prowadzenie pracy wykrywczej dotyczącej przestępstw i ich sprawców. Należy jednak podkreślić, iż przeprowadzanie w PID tego typu czynności związanych z pracą wykrywczą, które *de facto* sprowadzają się do przesłuchiwanie nieletniego, stoi w sprzeczności z zasadą wyrażoną w art. 19 i 39 u.p.n. Zgodnie z powyższymi przepisami osoba, która prowadzi wysłuchanie nieletniego, powinna zapewnić nieletniemu swobodę wypowiedzi. Nieletni powinien więc mieć możliwość swobodnej wypowiedzi na wszystkie kwestie związane z przedmiotem postępowania, składać je bez nerwowego pośpiechu i w odpowiedniej atmosferze. Ponadto, art. 19 u.p.n wprost stanowi, że należy unikać wielokrotnego wysłuchiwanie nieletniego co do tych samych okoliczności lub okoliczności ustalonych już innymi dowodami i niebudzących wątpliwości. Z kolei art. 39 u.p.n wyraźnie określa, iż przesłuchanie odbywa się w obecności rodziców lub opiekuna albo obrońcy, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji. Wydobywanie informacji od nieletnich podczas ich pobytu w policyjnej izbie dziecka przez funkcjonariuszy pełniących w niej

dyżur oraz sporządzanie z tego meldunków jest postępowaniem godzącym w gwarancje zawarte w przepisach u.p.n.

Dodatkowo, w ocenie wizytujących prowadzenie „pracy wykrywczej” (czego wynikiem są sporządzane meldunki informacyjne) znacznie utrudnia pełnienie przez Izbę funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Zatrzymani nieletni często szukają oparcia i zrozumienia wśród wychowawców. Wytworzenie więzi emocjonalnej między zatrzymanym, a pracownikiem Izby jest bardzo pomocne w dalszych oddziaływaniach wychowawczych, natomiast działania mające na celu uzyskanie od nieletniego informacji potrzebnych do pracy operacyjno-rozpoznawczej mogą przyczynić się do postrzegania wychowawców pracujących w Izbie w sposób pejoratywny. Nie sprzyja to tworzeniu w placówce właściwych warunków wychowawczych i pozytywnej atmosfery. Zaleca się zatem zaprzestanie prowadzenia w Izbie Dziecka pracy wykrywczej dotyczącej przestępstw i ich sprawców.

Protokół kontroli sanitarnej przeprowadzonej w dniu 3 grudnia 2009 r. przez Zespół Państwowej Inspekcji Sanitarnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji na obszarze województwa wielkopolskiego nie zawierał zaleceń pokontrolnych. Zapoznano się także ze sprawozdaniem z kontroli przeprowadzonej w Policyjnej Izbie Dziecka w Poznaniu w dniu 25 czerwca 2010 r. przez sędziego Sądu Rejonowego w Poznaniu. We wnioskach końcowych nie stwierdzono żadnych nieprawidłowości. Zaniepokojenie wizytujących wzbudziły natomiast zapisy w książce kontroli Izby. Z zapisów tych wynika m.in., iż sposób realizacji zadań Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu kontrolowany był przez Naczelnika Wydziału Prewencji Komendy Miejskiej Policji kom. Huberta Haegenbartha w czasie, gdy służbę w placówce pełniła małżonka ww. naczelnika – podkom. Anita Haegenbarth. W opinii przedstawicieli RPO kontrola przeprowadzana przez członka rodziny pracownika placówki, a także uzyskane w oparciu o taką kontrolę ustalenie rodzą wątpliwości w zakresie ich wiarygodności. Kontrola taka nie jest tym samym bezstronna oraz obiektywna, co stanowi naruszenie § 2 i 19 zasad etyki zawodowej policjanta.

5. Wnioski i zalecenia.

Na podstawie przeprowadzonych czynności, pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzili, że - generalnie rzecz biorąc - w Policyjnej Izbie Dziecka w Poznaniu prawa nieletnich są przestrzegane.

Po przeanalizowaniu dokumentacji oraz obejrzeniu pomieszczeń Izby stwierdzono, że w celu poprawy stanu przestrzegania praw przysługujących nieletnim należy:

1. wyeliminować przypadki przetrzymywania nieletnich ponad ramy czasowe określone w art. 40 upn;
2. wyeliminować praktykę dot. pozyskiwania informacji od nieletnich, która jest niezgodna z art. 19 i 39 u.p.n.;
3. wyeliminować praktykę niezgodną z zasadami etyki policjantów w zakresie kontroli wykonywania zadań służbowych;
4. dokonać generalnego remontu placówki;
5. zaopatrzyć placówkę w nową odzież dla nieletnich;
6. uzupełnić treść Praw i Obowiązków Nieletniego Zatrzymanego w Izbie Dziecka w Poznaniu, w zakresie wskazanym w pkt 4 Informacji;
7. zamieścić w widocznym miejscu adresy instytucji stojących na straży prawa nieletnich, w szczególności Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziego rodzinnego.